

Βιβλιοπαρουσίαση: Ευπραξία-Αίθρα Μαριά, Οι γενετικοί πόροι στο δίκαιο του περιβάλλοντος

Συγγραφέας: Ν. Ρόζος

Οι γενετικοί πόροι στο δίκαιο του περιβάλλοντος, Ευπραξία-Αίθρα Μαριά, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Πολυτεχνείου Κρήτης - Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη 2021, σελ. 395

Παρουσίαση: *Νικόλαος Ρόζος*, Επίτιμος Αντιπρόεδρος του Συμβουλίου της Επικρατείας, Δ.Ν.

Το παρουσιαζόμενο βιβλίο παρουσιάζει με εξαιρετικό τρόπο την αντιμετώπιση, από το δίκαιο του περιβάλλοντος (διεθνές, ενωσιακό και ελληνικό) των γενετικών πόρων: οποιουδήποτε, δηλαδή, υλικού βιολογικής προέλευσης ή τμήματός του που φέρει γενετικό υλικό (φυτά, ζώα ή μέρη τους ή και νεκρά τμήματά τους, ιοί, βακτήρια, κ. ά.) και είναι εν δυνάμει χρήσιμο για τον άνθρωπο, ευρισκόμενο *in situ* ή *ex situ*.

Στο πλαίσιο της Σύμβασης για τη Βιολογική Ποικιλότητα (Ρίο, 1992 που αριθμεί 196 κράτη-μέλη), οι γενετικοί πόροι κατέστησαν νομικό αγαθό με την α) απονομή κυριαρχικών επ' αυτών δικαιωμάτων στα, ως επί το πλείστον οικονομικώς ασθενή, Κράτη-παρόχους και την εντεύθεν απορρέουσα συναίνεσή τους για την πρόσβαση σε αυτούς και β) τη ρύθμιση του δικαίου και ισότιμου καταμερισμού των οφελών από τη χρησιμοποίησή τους: είτε υλικώς, είτε και με την απόσπαση των γενετικών τους πληροφοριών από, ως επί το πλείστον, ισχυρότατες εταιρείες-χρήστες οικονομικώς ισχυρών Κρατών. Βάσει της ανωτέρω Σύμβασης έχει εγκριθεί το Πρωτόκολλο της Ναγκόγια (θέση σε ισχύ 2010-2014) για την πρόσβαση στους γενετικούς πόρους και τις συναφείς παραδοσιακές γνώσεις, το δίκαιο και ισότιμο καταμερισμό των οφελών μεταξύ του Κράτους-παρόχου και των χρηστών και τα μέτρα για τη συμμόρφωση των τελευταίων. Το Πρωτόκολλο αποτελεί επίτευγμα, όπως δέχεται και η συγγραφέας, παρά τα μειονεκτήματά του, κυρίως την απουσία διεθνών ενιαίων κανόνων και προτύπων, την απουσία κυρωτικού μηχανισμού και την ουδετερότητα ως προς τη συνύπαρξή του με δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας.

Η Ε.Ε., με τον Κανονισμό 511/2014 και τον εκτελεστικό του 2015/1866 εναρμόνισε τη νομοθεσία της προς το Πρωτόκολλο μόνο ως προς τη συμμόρφωση, προβλέποντας τους ίδιους όρους, δικαιώματα και υποχρεώσεις για όλους τους ενωσιακούς χρήστες, οι οποίοι οφείλουν να επιδείξουν τη δέουσα επιμέλεια ως προς το ότι η πρόσβαση στους πόρους και η κατανομή των οφελών αποκτήθηκε σύμφωνα με τις επί μέρους

ισχύουσες εθνικές ρυθμίσεις. Συνεπώς, τα μέτρα πρόσβασης δεν εφαρμόζονται ενιαία και σε κεντρικό ενωσιακό επίπεδο και ο καταμερισμός των οφελών είναι σύμβαση παρόχου-χρήστη. Η δε ελληνική νομοθεσία στερείται, όπως παρατηρεί η συγγραφέας, ενός σύγχρονου ρυθμιστικού πλαισίου για την απόκτηση ενός εθνικού συστήματος πρόσβασης και δίκαιου και ισότιμου καταμερισμού οφελών, το οποίο προτείνει να επιτευχθεί με τροποποίηση και προσθήκη ειδικού κεφαλαίου στον ν. 3937/2011.

Περαιτέρω, η συγγραφέας εξετάζει λεπτομερώς τα νομικά ζητήματα που εγείρονται από την ένταξη των γενετικών πόρων στο δίκαιο του περιβάλλοντος, όπως α) η χρησιμοποίησή τους για επιστημονική έρευνα ή εμπορικό σκοπό, β) η πρόσβαση και ο καταμερισμός των οφελών και γ) η συμμόρφωση σε διεθνές, ενωσιακό και εθνικό επίπεδο προς τους κανόνες του Πρωτοκόλλου.

Η πρόσβαση στηρίζεται στη χορηγούμενη από το Κράτος-πάροχο προηγούμενη συναίνεση βάσει πληροφόρησης, που ζητείται από το χρήστη, και στη σύναψη αμοιβαίως αποδεκτών όρων μεταξύ τους. Κατά τη συγγραφέα, εφόσον το Κράτος-πάροχος δεν δηλώνει σαφώς ότι δεν απαιτείται η συναίνεσή του, αυτή απαιτείται και οι αμοιβαίως αποδεκτοί όροι προηγούνται της συναίνεσης, διότι η συναίνεση ακολουθεί και βασίζεται σε αυτούς.

Η συμμόρφωση με την ενωσιακή νομοθεσία είναι το πιο ολοκληρωμένο παράδειγμα συμμόρφωσης προς το Πρωτόκολλο διότι ο χρήστης φέρει το βάρος να αποδείξει ότι η εφαρμοστέα εθνική νομοθεσία έχει γίνει σεβαστή. Ορθώς η συγγραφέας επισημαίνει ότι η συμμόρφωση προς αυτή είναι το κλειδί για την πραγμάτωσή του.

Σημαντικά, επίσης, περαιτέρω εξεταζόμενα ζητήματα είναι η έναρξη ισχύος του Πρωτοκόλλου, εάν δηλαδή τοποθετείται στο σημείο πρόσβασης στους γενετικούς πόρους ή στο σημείο χρησιμοποίησής τους, καθώς και η βασίμως υποστηριζόμενη από τη συγγραφέα αναγκαιότητα ερμηνείας και εφαρμογής των κανόνων πρόσβασης και κατανομής οφελών υπό το πρίσμα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, που δηλώνει ότι τα Κράτη-πάροχοι πρέπει να διαθέτουν προς τούτο επαρκείς μηχανισμούς ως μέσα διασφάλισής τους, ειδικότερα των δικαιωμάτων των αυτόχθονων πληθυσμών και των τοπικών κοινοτήτων στη διατήρηση της πολιτιστικής τους κληρονομιάς.

Τέλος, εν όψει τόσο των υφισταμένων προβλημάτων εφαρμογής του συστήματος του Πρωτοκόλλου όσο και των θετικών εξελίξεων και προοπτικών, η συγγραφέας καταλήγει στο συμπέρασμα ότι «μπορεί μεν αυτό να προέκυψε ως αποτέλεσμα ενός ιστορικού συμβιβασμού αντιτιθέμενων και συγκρουόμενων συμφερόντων μεταξύ αναπτυγμένων και αναπτυσσόμενων χωρών, το όλο όμως διακύβευμα εφαρμογής του στο μέλλον υπαγορεύει την ανάγκη μιας υπέρβασης με δυναμικές ερμηνείες και προσεγγίσεις, ενσωματώνοντας την επιστημονική και τεχνολογική πρόοδο, εφαρμόζοντας δε το όλο σύστημα με όρους ισότητας και δικαιοσύνης».

Νόμος και Φύση

Αστική μη κερδοσκοπική εταιρεία για το περιβάλλον και την αειφόρο ανάπτυξη
<https://nomosphysics.org.gr>

Πρόκειται για μια εξαιρετική συμβολή στο δίκαιο του περιβάλλοντος και μάλιστα σε ένα κεφάλαιό του το οποίο έχει ελάχιστα απασχολήσει την ελληνική νομική επιστήμη. Συνεπώς, αποτελεί και το εφαλτήριο για την περαιτέρω ανάπτυξή του.

Νικόλαος Ρόζος,
Επίτιμος Αντιπρόεδρος του Συμβουλίου της Επικρατείας, Δ.Ν.